

РУНЬ

Беларуская газета ў Вільні

ISSN 1392-7671

№ 58

25 сакавіка 2008 г.

У кожнага народу ёсьць свае
каштоўнасці, значэнне якіх нельга
пераацаніць. Гэта й гістарычна памяць
народу, гэта й памяць пра самаахвярных
змагароў, што прысьвяцілі свайму народу
ўсе сілы й жыццё, нарэшце, гэта й нацыя-
нальная сымболіка, якая каранямі сягае
ў глыбіню вякоў. Да такіх найвялікшых
каштоўнасцяў адносіцца й Дзень Волі –
дзень абвешчання незалежнасці

Беларускай Народнай Рэспублікі...

Лявон Луцкевіч

Паважаныя чытачы! Гэткім сказам роўна адзінаццаць гадоў
тому пачынаўся самы першы на першай паласе ў першым ну-
мары «Руні» артыкул сьветлай памяці Лявона Луцкевіча «Дзень
Волі». Мы радыя вітаць Вас зноўку на старонках адроджанай
газеты «Рунь», тым больш падчас нашага найвялікшага на-
цыянальнага сьвята – Дня Волі.

Сакавік 2008 году надзвычай сымбалічны. Найперш сваёй
яднальнасцю. Дзевяностагодзьдзе Беларускай Народнай
Рэспублікі здолела злучыць нас, беларусаў, такіх розных у межах
сваёй спрадвечнай аднолькавасці. «Каб усе былі адно» – жадаў
эвангеліст Ян. І нават каталіцкі й праваслаўны Вялікадні, што
раз на сто гадоў разъбегліся гэтак далёка, як сёлета – быццам
доказ таго, што па раскіданні па ўсім белым сьвеце беларусы,
як-бы далёка не закідаў іх лёс, здолелі захаваць тыя самыя
непераацаняльныя каштоўнасці, агульныя для ўсіх.

Нашая газета перажыла ня самы лепшыя пэрыяд свайго
існаванья. За без малога чатыры гады наша рэдакцыя
выпусціла толькі адзін нумар «Руні». Прычынай таму сталіся
ня толькі фінансавыя цяжкісці, але й пэўныя ваганы ўнутры
таго рэдакцыі, што была пачала складвацца. 11 гадоў існаванья
газеты – дастаткова вялікі пэрыяд для гэтага выданьня. За гэты
час «Рунь» здолела адгабляваць свой імідж у Беларускім сьвеце,
назапасіць уласныя традыцыі, якіх будзе трывалы і надалей.
Між тым надыйшоў час на пэўныя змены. Усё мяняецца, як
запэўніваў філёзаф Геракліт. Мы спадзяемся, што новае ў
нашай газэце будзе толькі пазытыўнай спробай актуалізаваць
зьмест выданьня, наблізіць «Рунь» да сучаснасці. У наступных
нумарох мы спадзяемся асягнуць яшчэ большых зменаў. Пры
гэтым мы прысягаем захаваць ўсё найлепшае з ранейшых на-
працовак і з дастатковай канструктыўнай крытыкай ставіцца да
ўсіх «плыніяў» наўіны. Спадзяемся, што й надалей галоўным
нашым крытыкам будзе Вы, нашыя чытачы.

У дадзеным нумары мы, выконваючы нашыя ранейшыя
абавязкі перад Вамі, друкуем ужо вядомыя матар'ялы: «Шлях
да Катынскага лесу» (пад рэдакцыяй Аляхновіча), «Хто каго
вучыў?» (папулярны й востры артыкул Ю. Весялкоўскага пра
разъвіцьцё беларускай мовы), «Там, дзе мяне няма...» (за-
канчэнне успамінаў віленскай пісьменніцы Г. Войцік) ды інш.
Астатнія матар'ялы – плён творчасці нашых новых творцаў.

З Днём Волі вас, сябры! Віншуем усіх вас таксама з Уваскрасе-
ннем Хрыстовым і вітаем велікоднымі вітаньнем:

Хрыстос уваскрос! – Сапрауды уваскрос!

АЛЕГ МІНКІН

ХРЫСТОС УВАСКРОС!

ВЯСНА ІДЗЕ!

Вясну зайсёды людзі чакаюць
з радасцю, з надзеяй. Яе вітаюць
і старыя, і малыя. Сёлета вяс-
на будзе незвычайнай – пасля
Вялікадня прыйдзе 90-годзьдзе
Беларускай Народнай Рэспублікі,
свята, якое будзе адзначацца ня
толькі на Радзіме, але й ва ўсіх
тых краінах, дзе сέньня жыве звыш
3 млн. беларусаў.

Але я хачу зь вялікай кагорты
знакамітых людзей, якія сваім
жыццём, талентам і дзеянасцю
прапагандавалі нашу Бацькаўшчыну
ва ўсім сьвеце, узгадаць імя аднаго
беларуса. Гэта навуковец, доктар,
акадэмік Міжнароднай Акадэміі
навукай Эўраазіі паважаны Барыс
Уладзімеравіч Кіт, якому, зноў-жа
вясной разам са згаданымі съвятамі,
спаўняеца 98 год.

Барыс Уладзімеравіч Кіт – чалавек,
патэнцыял якога не рэалізаваны
й напалову. Чалавек, які не прачы-
таны напоўніцу сучаснікамі, які на-
лежна не ацнены суайчыннікамі.

Нават зъяўленыне на съвет
такой Велічы загадкае.

... Нарадзіўся на пачатку
дзікага, віхурнага стагодзьдзя, веку
крыдавых ненажэрных войнаў і
разбурэнняў, рэпрэсіяў і ГУЛАГаў.
Зусім маленькім застаўся бяз маці.
Бацька быў вымушаны ўцякаць з
галоднай, разбуранай і разбойнай
калыскі рэвалюцыі – Пецярбургу
у далёкую, беларускую, змучаную
працай і гнётам вёску, каб
непамернімі фізычнымі высілкамі
захаваць жыццё дзяцей і сваё.
Быцьцё наладжвалася з нуля.

І вось у такой сям'і гадуецца
ца хлопчык, які бачыць галечу,
забітасць людзей, мары якіх былі
вельмі прыземленымі – здабыць
кавалак хлеба.

Але незвычайны генны набор
падштурхнүх хлопчыка ў школу,
дзе зь першага дня ён хапаў на ляту
словы настаўнікаў, зъдзіўляючы іх
кемлівасцю і сваімі незвычайнімі
думкамі, што прывяло яго ўрэшце
у Віленскі юніверсітэт імя Стэфа-

на Баторага. Усе перашкоды да
вучэльні Барыс Кіт пераадольваў
свайгі стараннай вучобай і шырынай
ведаў. Каб вучыцца і фізычна вы-
жыць, Барыс Уладзімеравіч адна-
часова ўладкоўваецца на працу, бо
дапамогі ад бацькі, заклапочанага
гадаваньнем малодшых дзяцей,
не было.

Талент Барыса Кіта раскрываўся
шырока, нягледзячы на ліхальцце
вайны, цяжкія, амаль безнадзейныя
паваенныя блуканы ў выгнанні.
Так, Барыс Уладзімеравіч Кіт, ма-
тэматык, хімік, энцыклапедыст,
грамадзкі дзеяч, стаў астранаўтам,
акадэмікам. Дзякуючы ягоным
працам Apollo I Shuttle лётаюць у
космасе.

Гэта толькі адна адчыненая
старонка таленту навукоўца Кіта.
Ягоны багаты патэнцыял не
выкарыстаны напоўніцу, таму што
парастак цяжка прабіваўся праз
камяністую бясплодную глебу, праз
асірацелае і галоднае дзяцінства,
праз нястачу юнацтва, праз тую
цемру, якая панаўала навокал, а ў
сталыя гады праз выгнанніе. А калі-
б гэтому таленту была нейкая ўвага
да падтрымкі?..

Але-ж, нягледзячы на
ўсё гэтае, на камяністай глебе
вырас магутны, моцны дуб. Ён –
шыракаплечы, высокі – пане
сéньня над навакольлем, і на яго
са зъдзіўленнем, зайдзрасцю і
павагай глядзяць маладыя дубki і
стalыя дрэвы.

Сёньня Барыс Уладзімеравіч у
свае 98 год нагадвае Радэнавага
Мысыльяра – такая-ж магутная
постаць, такая ж загадкавая думка
ў позірку – думка пра сэнс жыцця
чалавека і чалавецтва. Гэты
радэнавскі позірк дае веру, што
такія мысыльяры дадуць людзям
разуменне свайго існаванья на
Зямлі.

З Днём нараджэння Вас,
шаноўны Барыс Уладзімеравіч!

ПАВАЛ САЎЧАНКА

Выставка “Янка Купала і тэатар”

працягвае дзейнічаць у Вільні да 28 сакавіка. Яна праходзіць у Літоўскім музэі тэатру, музыкі й кіно. Мерапрыемства прысьвечае 95-годдзьдзю першай пастаноўкі п'есы Янкі Купалы “Паўлінка”, якая адбылася 27 студзеня 1913 г. Экспанеца на выставе калекцыя Беларускага дзяржаўнага літаратурнага музэю Янкі Купалы. Сярод экспанатаў — рукапісы, друкаваныя выданыні п'есаў Янкі Купалы. Шмат якіх зь іх пабачылі съвет у Вільні. Таксама прэзэнтуюцца юбілейныя й памятныя выданыні твораў драматурга, у тым ліку іхныя пераклады на літоўскую мову, фотаздымкі сцэнаў са спектакляў, тэатральныя праграмы і афішы. Упершыню прадстаўленая вялікая калекцыя сцэнічных касцюмаў і дэкарацый мастакоў Оскара Марыкса і Констанціна Елісеева для пастановак п'есаў Янкі Купалы “Паўлінка”, “Адвечная песня” і “Раскіданае гняздо”. Арганізаторамі выставы сталі Беларускі дзяржаўны літаратурны музэй імя Янкі Купалы, міністэрствы культуры Беларусі й Літвы, амбасада Рэспублікі Беларусь у Літве і Літоўскі музэй тэатру, музыкі й кіно.

Дзевяностую гадавіну

аднаўленыя дзяржаўнасці Літоўскай Рэспублікі, незалежнасць якой была аўвешчаная 16 лютага 1918 году, адзначылі ў Вільні. Урачыстае мерапрыемства з гэтай нагоды сабрала перад Прэзідэнтурай у Вільні каля дзяўюх тысячай чалавек. Сярод іх былі прадстаўнікі віленскіх беларускіх арганізацый і студэнты Эўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэту. З нагоды съвята ў Вільню прыбылі прэзыдэнт Літвы Валдас Залтэрс і кіраунік Эстоніі Тоомас Хэндрык Ільвес. Разам з прэзыдэнтамі Літвы Валдасам Адамкусам госьці бралі ўдзел ва ўрачыстай цырымоніі падніцца дзяржаўнага сцягу на плошчы Даўканто ў Вільні. Падчас імшы ў Катэдральным саборы да іх далучыўся кіраунік Польшчы Лех Качыньскі. У сваёй промове ў Сэйме Валдас Адамкус падкрэсліў неабходнасць імкнення літоўскага народу да таго, каб была ўмацаваная незалежнасць Украіны, Беларусі, Малдовы і краінаў Каўказу. Іхнае вяртанье ў Эўрапейскую сям'ю непазыбежнае й неабходнае для стварэнняя моцнай, салідарнай і съпелай Еўропы, заяўві Валдас Адамкус.

Беларускую флікерызацыю насельніцтва

ўпадабалі ў Літве. Чынавенства Літоўскай Рэспублікі высьвяляе, як прымусіць пешаходаў клапаціца пра ўласную бяспеку. Сакратар Міністэрства зносінаў Літоўскай Рэспублікі Рымвідас Градаўскас заявіў, што зараз у Літве спрабуюць зразумець, якім чынам беларусы вырашылі праблему бяспекі на дарозе. Па словах Градаўскаса, хутчэй за ёсць давядзенца прасіць паліцыю браць больш высокія штрафы з людзей за адсутнасць флікераў (съвятлоадбівальнікаў) у цёмны час сутак. Пры гэтым, падкрэсліў ён, ужо зараз за гэтае правапарушэнне можна атрымаць штраф памерам у 100 літаў (прыкладна 29 ёура). У студзені 2008 году ў Літве было зафіксавана 231 сутыкненне аўтамабіляў з пешаходамі, 149 аварыяў адбыліся ў цёмны час сутак. У выніку загінула 25 пешаходаў, з іх 23 — у цёмны час сутак.

Прыгадаць, як пішуцца дыктоўкі,

давялося 21 сакавіка літоўскім беларусам і студэнтам Эўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэту. Гэткім чынам у Вільні ўпершыню маштабна ажыццяўлялася ідэя ўладзімера Падгола. Абрани камісіяй тэкст “Прадмовы да “Дудкі Беларускай” Францішка Багушэвіча прысутнымі старанна дыктуваў арганізатор праверкі ведаў Алег Грубіч. Ад стандартнага гукапісу тэксту вырашылі адмовіцца. На думку Алега Грубіча, жывы контакт з аўдыторыяй лепшы за награнае чытаныне. Арганізатор падкрэсліў душэўнасць атмасферы імпрэзы, яе съвятонасць. На ягоную думку, “гэта ёсьць вельмі сымбалічна, што на сваёй гісторычнай зямлі беларусы разам сабраліся і напісалі съвятыя для кожнага беларуса слова”. У агульнацянальным съвяце розуму й інтэлекту бралі ўдзел сябра Сэйму Літвы Вацлаў Станкевіч, гісторык Сяржук Вітушка, дырэктарка Віленскага музэю імія Івана Луцкевіча Людвіка Кардзіс і іншыя. Вацлаў Станкевіч вырашыў не здаваць сваёй працы — пастанові пакінуць тэкст сабе на памяць. Пасля дыктоўкі ён заклікаў беларускіх палітыкаў, чыноўнікаў і грамадзтва карыстцаца са сваёй мовы. На думку палітыка, гэта й будучыня, і незалежнасць Беларусі. Ён падкрэсліў, што бяз мовы, без культуры, без сваіх каранёў Беларусь не ўтрымае сваёй незалежнасці.

Шлях Кастуся Каліноўскага па Вільні

можна парадаць з крыжовыми шляхамі Ісуса Хрыста. Такую высьнову зрабіў пісьменнік Сяргей Дубавец падчас акцыі “Апошнія слова” на Лукішскай плошчы ў Вільні 22 сакавіка. Імпрэза была прысьвеченая памяці паўстанцаў 1863-1864 гадоў. Мокнуч пад сакавіцкай слатой да помніку Кастусю Каліноўскаму і Зыгмунту Серакоўскому сабралася каля 20 асобаў. Жалобную атмасферу мерапрыемства аздобілі вершы паэта Алега Мінкіна і гімн “Магутны Божа” ў выкананні журналіста Андруся Старавойтава. Сяргей Дубавец зрабіў эккурс у гісторыю. Ен распавеў

пра акаличнасці арышту чырвонага дыкта-тара ў Святаянскіх мурох. Падчас аповяду Дубавец зазначыў, што кіраунік паўстання быў прысуджаны да расстрэлу як вайско-вец. Але перад пакараннем расстрэл быў заменены на значна больш ганебнае павешанье. Гэтаксама ганебна, на думку Сяргея Дубавца, быў пакараны Ісус Христос. Акцыя на Лукішскай плошчы сталася фінальнай ў шэрагу мерапрыемстваў, прысьвеченых ушанаванню памяці Кастуся Каліноўскага ў Вільні.

СТРАТЫ

У літоўскай сталіцы спынілася сэрца вучаніцы Віленскай Беларускай Гімназіі Веры Сымонаўны Шостак. Нядайна Вера Шостак адзначыла сваё 90-годдзьдзе і дагэтуль адчувала сябе добра. Съмерць яе стала раптоўнай. Яна шмат гадоў працавала выкладчыцай ангельскай мовы у школах Беларусі, а пасля вайны ў Вільні, куды яна пераехала разам са сваёй сям'ёй. Саму сябе Вера Шостак называла “апошнім з магіканамі”. Цяпер пра навучанье ў Віленскай Беларускай Гімназіі памятаюць толькі Яраславу і Міраславу Станкевічы.

23 лютага памерла жонка экспандыдата ў прэзыдэнты Беларусі Аляксандра Казуліна Ірына. Жалобная імша па ёй прыйшла 28 лютага ў віленскім касцёле святога Барталамея. Службу на беларускай мове з пераходамі на польскую праводзіў ксёндз-пробашч Ян Шуткевіч. Трагічная падзея не пакінула абыякавымі вялікую колькасць людзей. Імша закончылася съпяваннем гімну “Магутны Божа”. Яшчэ адна паніхіда па Ірыне Казулінай прыйшла ў Віленскай архікатэдры. Жалобную імшу на літоўскай мове праводзіў настаяцель сабору Рычардас Давейка.

Сяржук Бахун: ПРАБЛЕМА БЕЛАРУСАЎ У ТЫМ, ШТО МЫ НЯ ЎМЕЕМ АБ'ЯДНОЎВАЦЦА

Сустаршыня арганізацыі «Малады фронт», чалец Фундацыі імія Зымітра Завадзкага Сяржук Бахун часта наведвае Вільню. Напярэдадні Дня Волі ён распавёў «Руні» пра ўласны погляд на сътуацию вакол гэтага съвята.

- Сяржук, чым для цябе зьяўлецца дата 25 сакавіка?

- Натуральна, што гэта съвята. Гэта Дзень Волі. У гэты дзень Рада Беларускай Народнай Рэспублікі прыняла трэцюю ўстаўную грамату, якая надавала Дэкларацыі аб сувэрэнітэце сілу кантытуцыйнага закону і аднаўляла дзяржаўную незалежнасць Беларусі. Менавіта дзякуючы абвяшчэнню 25 сакавіка 1918 году Беларускай Народнай Рэспублікі мы маем сёньня сваю дзяржаву і завесмі беларусамі. Сёньня ў съвеце існуе багата нацыяў, што ня маюць сваёй дзяржавы. Мы, беларусы, маем сваю дзяржаву ў першую чаргу дзякуючы абвяшчэнню БНР. Як сказаў беларускі пісьменнік Уладзімір Арлоў “Дзень 25 сакавіка 1918 году стаўся пачаткам доўгага і пакутнага шляху да набыцця Беларускай сапраўднай незалежнасці”.

- Якая сувязь паміж БНР і РБ ёсьць і якая павінна быць?

- Сувязь такая, што пасля абвяшчэння БНР краіны съвету ўбачылі працу беларусаў на самавызначэнні і тады бальшавікі каб пазыбегнуць узброенага спрэцтаяння далі беларускім камуністам дазвол на стварэнне БССР. Такім чынам, каб не было ў 1918 годзе БНР, то не было б і сёньня Рэспублікі Беларусь. А для сувязі паміж БНР і Рэспублікай Беларусь нашай дзяржаве трэба вярнуць тых сымбалі БНР, якія мы страйці ў 1995 годзе – гэта бел-чырвона-белы сцяг і герб “Пагоня”.

- Чаму ўзынікаюць канфлікты паміж часткамі беларускай дыяспары?

- Канфлікты паміж часткамі беларускай дыяспары могуць узынікаць з-за розных чыннікаў, і я тут наўрад ці знайду асноўную прычыну. Але гэта пытанье сапраўды актульнае. Я аднойчы быў у Рэспубліцы Башкартастан (гэта суб'ект Расейскай Федэрэцыі) і заехаў у адну вёску, дзе мне сказалі, што тут жыве сем беларускіх сем'яў. Асаблівасць гэтих сем'яў, што ў іх акуратныя хаты і

прыбраныя двары, але яны самі паміж сабой разрозненыя. І адначасова ў той самай вёсцы жывуць дзівэ сям'і з Арменіі, якіх усе называюць мафія, бо яны падпарадковалі сабе ўсю вёску. На гэтым прыкладзе бачна, што проблема беларусаў у тым, што мы ня ўмееам аб'ядноўвацца. Можа з-за гэтай прычыны і канфлікты паміж часткамі беларускай дыяспары.

- Як лічыш, ці мусіць хваляваць дыяспару ўнутрыбеларускія проблемы?

- Дыяспара сочыць за падзеямі ў Беларусі, бо гэта іх Радзіма, альбо Радзіма іх продкаў. Проблема толькі ў тым, што ёсьць розныя прадстаўнікі дыяспары. Для некаторых Рэспубліка Беларусь, гэта тая якая была пад Расеяй. Але на маю думку большая частка дыяспары добра ведае як беларускую гісторыю і тae, што Беларусь 200 гадоў была ў складзе Расейскай імперыі – і столькі ж часу мы жылі ў адной дзяржаве, Рэчы Паспалітай, з Польшчай... Мы 300 гадоў валадарылі ў

Вялікім Княстве Літоўскім, па-беларуску размаўлялі ад Балтыкі да Чорнага мора.

- На чым трymаецца пoveзь паміж беларускай мэтраполіяй і эміграцыяй?

- Калі чалавек зъехаў з краіны, то сувязь трymаецца на гісторіі і на культуры. Гэта два асноўныя чыннікі, што лучаць эміграцыю і гістарычную Радзіму.

- Да сакавіцкія страты – з чым мы прыходзім да съвята?

- На сёньня мы прыйшли да гэтага съвята ў тым, што адзначае 25 сакавіка толькі дэмакратычная частка насельніцтва Беларусі. Бо для гэтай часкі беларусаў вельмі важная нацыянальная ідэя і тыя каштоўнасці на якіх трymаецца гісторыя Беларусі. Менавіта дзякуючы нацыянальнай арыентаванай частцы насельніцтва нашай краіны мы і ведаєм пра ту значную падзею, што адбылася 25 сакавіка 1918 года.

- Ці даспадобы табе задума агульнацянальной дыктоўкі?

- Магчыма, у гэтым нешта і ёсьць. Я ўвогуле вітаю любяя справы, якія прыцягваюць ўвагу да гэтай даты.

- Ці будзеш сам гэту дыктоўку пісаць?

- Я буду яе пісаць і пастараюся гэта зрабіць якасна.

- Што пажадаеш з нагоды съвята суайчыннікам?

- Я віншую ўсіх беларусаў са съвятам 25 сакавіка! І жадаю, каб цанілі і ведалі тое, што дала нам гісторыя. Нармальная людзі павінныя шанаваць і берагчы ў першую чаргу сваё роднае. А сёньня ад пэўных людзей, на жаль, прыходзіцца чуць, што ВКЛ і “Пагоня” – гэта літоўскае, Міхал Клеафас Агінскі і Тадэвуш Касцюшко – гэта палікі, а Францішак Скарэйна працаваў у Піцеры. Так кажуць такія людзі, якія ня толькі ня ведаюць нашу гісторыю, але й ня любяць Беларусь. Такіх людзей называюць “Іванами, не помнящими родства”. Калі ж мы хочам “людзьмі звацца”, то нам трэба ведаць гісторыю нашай Радзімы, не саромеца размаўляць на беларускай мове, любіць Беларусь і памятаць, што 25 сакавіка – гэта Дзень волі!

Там, дзе мяне няма...

Заканчэнне.

25. Там, дзе я ёсьць. Эпілёт.

Цяпер, калі Лявона не было, я пераняла падрыхтоўку беларускіх перадачаў для літоўскага радыё. Запісвалі іх Іна й Эдыта, у якіх ужо быў вялікі досьвед работы на радыё. Так працуем і цяпер, захаваўшы культурна-асветніцкі характар наших радыёматар'ялаў.

Ад 1 верасеня 1997 г. я зноў пайшла працаўцаў у Педагагічны інстытут, узяла группу на 5-ым курсе. На першым-жа паседжаньні катэдры мяне чакала няспадзянка: ўрачыстасе павіншаваньне зь 70-годзьдзем. У мой дзень нараджэння (1 ліпеня) ніхто пра гэта чамусьці ня думаў.

Жыцьцё йшло далей. Праца ў інстытуце, на радыё, самотныя вечары з думкай: "Трэба к гору прывыкаць". Новы 1998 г. сустрэла адна. У студзені памёр Алік Багдановіч, у сакавіку Сыцяпан Душэўскі, а 14 ліпеня, раптоўна, Лявон Кароль. «Лявон забірае сяброву», – сказала неяк Маргарыта Пецюковіч. Тымчасам з друку выйшла кніга

ўспамінаў ейнага бацькі Марыяна Пецюковіча "У пошуках зачараўных скарабаў" выдавецтва "Руні". Яна напісала мне: "Каб жыў Лявон, ён не дапусціў-бы такога выдання!" І, сапрауды, у кнігы было мянала недакладнасця, трэба было даць камэнтары. Апроч таго, маса памылак ва ўсіх мовах: беларускай, польскай і літоўскай. Можа, хто скажа, што я чапляюся да дробязяў, але 45 гадоў пэдагагічнай працы навучылі мяне востра рэагаваць на памылкі. Так, калі рыхтавала ся кнішка Лявона "Вандроўкі па Вільні", я тро разы сама рабіла карэкту. І кнішка выйшла без памылак.

З 1997 г. у Вільні пачала штомесячна выходзіць газета "Руні". У ёй быў зьмешчаны прыгожы, па-мастацку выписаны нэкралёг Лявона, аўтарам якога быў Алег Аблажэй. Я пачала даваць у "Руні" матар'ялы па-дрыхтаваныя Лявонам, пасъля пачала пісаць і сама. Пісала артыкулы і үспаміны: пра кірмашы ў Вільні – Казюка й Св. Яна, пра Паўліну Мядзёлку, пра Францішку Багушэвічу й г. д. Пасъля мяне ўгаварылі пісаць і мае собскія

ўспаміны "Там, дзе мяне няма" – такі загаловак прыдумаў рэдактар "Руні" Алег Мінкін. З 1999 г. я пачала выдаваць у створаным пры газэце выдавецтве асобнымі сышткамі "Партрэты віленчукоў". Узынкі яны на грунце кароткіх радыёперадачаў, якія Лявон рыхтаваў для "Свабоды". Першым быў напісаны мною "партрэт" самога Лявона Луцкевіча. Усяго выйшла 12 сышткаў. Сыштак "Зоська Верас" выходзіў двойчы. Другі выйшаў да ейнай 110-ай гадавіны й быў мною крыху дапоўнены.

Што да маёй іншай грамадзка-культурнай дзеянасці, дык я брала ўдзел у канфэрэнцыях "Культура Вільні", арганізаваных Інстытутам літуаністыкі й фальклёру.

Было такіх канфэрэнцыяў 5, на дэльвіях зь іх з дакладамі выступаў Лявон, на трох я. Удзельнікамі гэтых канфэрэнцыяў з'яўляюцца прадстаўнікі асноўных нацыянальнасцяў Вільні: літоўцы, расейцы, палякі, жыды й беларусы. Прыйдым кожны прамаўляе на сваёй мове (апрача жыдоў) і матар'ялы канфэрэнцыяў друкуюцца на ўсіх

мовах. Заўсёды пануе прыязная, сяброўская атмасфера, чуеца зацікаўленасць удзельнікаў. (Асцыяцыя беларусістай таксама арганізуе час ад часу свае мініканфэрэнцыі).

Наогул, я чалавек неграмадзкі, не люблю зборышчаў ці, як цяпер гавораць, "тусовак", асабліва застольляў з выпіўкаю. Але ў канфэрэнцыях ды юбілейных імпрэзах удзел прыймаю, бо ад іх выбае карысыць.

Складалася такая парадак-сальная сітуацыя ў Вільні, што ёсьць de jure розныя беларускія арганізацыі ды інстытуцыі: "Сябрэйна", Таварыства беларускай культуры, Таварыства беларускай школы, Таварыства беларускай мовы, Згуртаванье беларускіх суполак Літвы, Беларуская школа імя Ф. Скарыны, катэдра беларусістыкі пры Віленскім пэдунівэрсітэце, Беларускі музэй імя Івана Луцкевіча, беларускія рэдакцыі пры літоўскім радыё й тэлебачаныні, газета "Руні" ды іншыя, – і ўсе, хто для справы, хто для славы, нешта рабяць, аднак мяне ёднасці, ёсьць разъяднанасць, нават варожасць. Канечне, часткова вінаватае ў

Шлях да Катынскага лесу

Працяг. Пачатак у №№ 54-57

Ня божчыкі пад памыйнымі ямамі

На тэрыторыі нашага лягеру стаялі дзве царквы: адна была калісі саборам, другая – звычайна манастырскаю царквой. У часе правядзення бязбожніцкай кампаніі бальшавікі абярнулі сабор у склад збожжа, а царква стаяла пустая, складалася туды рознае ламачча, аж нарэшце ў ёй размысьцілі нас.

Калі сабору быў магільнік. Калісь на магільніку гэтым хаваліся манахі і багацейшыя прыхаджане – кляшторныя "дабрачынцы". Разумеецца, што бязбожніцкая кампанія не пашкадавала й магільніка. Дасужыя "бязбожнікі" павыварочвалі крыжы, помнікі, патапталі магілкі... А калі трэба было будаваць патрэбныя каморкі для палонных – дык бальшавікі пасыпшаліся выкарыстаць на гэту мэту якраз магільнікі, дакладней кажучы, старыя, прасторныя фамільныя грабніцы. Нядоўга думаючы, кіраунікі лягеру павыкідалі з іх

дамавіны з касцымі нябожчыкаў, дарабілі сякое такое ўладжаньне, і прымітыўная каморкі былі гатоўвавы. Хоцькі-няхоцкі мы мусілі зь іх карыстацца.

Аднайчы прывялі нас нашыя канваіры за царкву і загадалі капаць яму на памы і адпадкі. Выкапаўшы досыць глыбокую яму, мы раптам наткнуліся на нябожчыка... Гэта была, паводле рэшткаў адзеніні, манашка, відаць, расстряляная бальшавікамі, бо ляжала яна без дамавіны, у незвычайнай позе. Мы паведамілі пра гэту знаходку ў лягерную камэндатуру. Прыйшоў энкавэдовец. Ён аглядзеў яму і нябожчыка і пастанавіў, што яна мае ўжо належную глыбіню, а труп загадаў нам закапаць у гэтай самай яме глыбей. Афіцэры спрабавалі пратэставаць, кажучы, што гэта-ж чалавек, што ян можна-ж на яго ліць памы і кідаць усялякую дрэнь, але прадстаўнік савецкае ўлады сурова крикнуў: "Что за ерунды городите, разве не всё равно, где эта дрянь лежать буде?" – і нябожчык быў закапаны на дне

памынай ямы.

Гэтыя і падобныя дагэтых выпадкі дасканалаха характерызавалі самую істоту бальшавізму, выклікалі сярод палонных агіду й нянявісьць.

Цяпер, успамінаючы гэтую нянявісьць, што, як панурая, чорная хмары, штодзень узрастала паміж намі, палоннымі, і нашымі гаспадарамі – бальшавікамі, якія не маглі не адчуць яе, я разумею, чаму ў іншую дарогу, як толькі ў дарогу да Катынскага лесу, бальшавікі не маглі паважыцца нас выпраўіць...

Але гэткі развязак лёсу тысячай палонных нам ні тады, ні пасъля, ні нават на парозе Катынскага магіл, і ня сьніўся... Мы яшчэ да канца не раскусілі бальшавікоў.

Духоўнікі ў лягеры

А цяпер варта апісаць з большага нашае, калі можна так скажаць, духоўнае жыццё ў лягеры на падпрададні шляху да Катынскага

лесу, а таксама й тады, калі першыя шэрагі маіх таварышоў ужо пачалі свой апошні съмартотны марш гэным шляхам.

Сярод палонных было шмат ксяндзоў, і колькі праваслаўных духоўнікаў, узятых у палон, як вайсковыя капэляны. Нядайна на бачынах "Беларуская газета" мне давялося чытаць, што быццам у Казельскім лягеры духоўнікі нічым сябе не выяўлялі, не маліліся, наагул, хаваліся з тым, што яны духоўнікі... У нашым лягеры было іначай. Нашыя духоўнікі, наадварот, ад самага пачатку згуртавалі вакол сябе вернікі і хацелі нават адпраўляць зь імі супольныя

Працяг на стар. 6

гэтым разъяднанасць грамадзтва ў самой Беларусі. Аднак тут, у Вільні, беларусы маглі-б зразумець, што рэжымы падаюць, імпэріі разбіваюцца, дыктатары адыходзяць, але, калі ня будзе нацыянальна съядомага народу, ягонай мовы, культуры, дык ня будзе й Краіны Беларусь... Ня хоцаца пісаць пра ўсё гэта, крыйдна ѹ балюча.

У 2001 г. літоўская пісьменніца й перакладчыца Эмілія Легутэ выдала прыгожа ілюстраваную, часткова гравюрамі самога Скарыны, кнігу "Pranciškas Skorina. Paliksi šlove ir atmintis savo." ("Францішак Скарына. Пакінуць славу й памяць сваю."). Я разам з выкладчыцай бела-

рускай катэдры пры Віленскім пэдунівэрсытэце Нінай Пяткевіч выступала на прэзэнтацыі кнігі ў Нацыянальным літаратурным музэі. Падчас прэзэнтацыі Эмілія Легутэ распавяляла мне, што некаторыя літоўцы рабілі ёй закіды, чаму яна выбрала для сваёй кнігі менавіта Скарыну ды яшчэ падкрэсліла беларускі характер тагачаснай Вільні. Многія літоўскія (і нелітоўскія) гісторыкі замоўчаваюць гэта. Так, у літоўскім падручніку краязнаўства для 4-ай класы ёсьцы партрэт Скарыны, "віленскага друкара", і ні слова пра тое, на якой мове ён пісаў і друкаваў свае кнігі.

2002 год быў багаты на юбілеі: 80-ая гадавіна Лявона Луцкевіча,

110-годзьдзе з дня нараджэння Зоські Верас, 120-годзьдзе Купалы Й. Коласа, 90-годзьдзе М. Танка. А 1-га ліпеня 2002 г. і самой мне споўнілася 75 гадоў. Віншавалі Зіна Кароль, Эдыта й Іна, Алег Мінкін з жонка Людмілай, ясна, што свае – Слава зь сям'ёй, супрацоўнікі нямецкай філяліёті, мае быушыя студэнты...

Пражыты нямалы адрезак часу, "там" мяне ўжо няма. Пара закончваць успаміны, хаця, як сказаў съветлай памяці Васіль Быкаў у сваім апошнім інтэрвю для расейскага канала НТВ, успаміны – гэта такі жанр літаратуры, які можна працягваць бясконца, усё нешта успамінаецца. Я ў так шмат

напісала, як было сказана: "Хто яна такая, каб усё так падрабязна апісваць?".

Хто я такая? Я ніколі не любіла, калі мяне прадстаўлялі: "дочка Зоські Верас", "жонка Лявона Луцкевіча", – гэта-ж не мая заслуга.

Я заўсёды хацела быць сабой, дасягніць сама не становішча – гэта мяне не цікавіла – але пашаны й павагі за сваю працу, спачатку, як доктар навукі ў галіне германістыкі, а апошня гады на ніве беларускай культуры.

Што мяне ўдалося зрабіць, хай судзяць іншыя...

ГАЛІНА ВОЙЦІК

Зварот да землякоў

Што ўяўляе сабой сучасная Беларусь? Ці валодае яна той магутнасцю, якая была ў мінулых часах? Што зараз адбываецца з нашым грамадствам? Ці памятае яно пра сваю знакамітую гісторыю?

У набліжэнні 90-годзьдзя БНР я хачу нагадаць пра тое, што калісьці звацца беларусам было вельмі шаноўна і гучала ганарава... Дзе-ж мы паходавалі нашу самасвядомасць? Браткі, беларусы? Зараз трэба вяртацица да каранёў, а йнакш наша нацыя не вытрымае жорсткую канкурэнтную барацьбу на палітычнай арэне. Трэба рэабілітавацца. Якім чынам? Трэба ўзнаўляць традыцыі, размаўляць па-беларуску, не саромячыць рабіць памылкі, бо калі мы не пачнем рабіць гэта зараз, мы будзем праз некалькі дзесяцігодзьдзя выкрайсленія з ходу гісторыі наогул. Беларуская нацыя вартая таго, каб яе памятаці, паважалі, ганаравіліся й захапляліся. Наш народ памяркоўны і талерантны, як ніводны з народаў съвету, і кожны з нас павінен аддаць яму сваю асабістую даніну.

Што ж мы можам узгадаць у набліжэнні гэтай значнай даты? Было вельмі шмат эпізодаў ганьбы і аблаваў ідэялагічнага і палітычнага накірункаў, але наша Бацькаўшчына мужна змагалася і неадначасова атрымлівала перамогу. Калі мы ўзгадалі БНР, трэба ўзнавіць у памяці дасягненыні, якія ёсьць на раҳунку дзяржавы. Па-першае, БНР вяла вельмі добрую ўнутраную палітыку: рабіліся спробы арганізація нацыянальных інстытуты, як у вялікіх гарадах, так і ў мястэчках, быў прыняты загад пра выбары, які меў вялікае сацыяльнае і культурнае значэнне. У часы акупацыі былі

пэўняла поспехі ў галіне мастацтва і асьветы. У пэрыяд з 1915 па 1918 гады у заходній частцы Беларусі былі адчынены 89 школаў, працаваў прыют для сірот «Золак», выходзілі газеты «Гоман» і «Беларус».

Пасля аўбяшчэння БНР Народны Сакратарыят прыняў пастанову пра дзяржаўны статус беларускай мовы. Народны Сакратарыят дамагаўся міжнароднага прызнання БНР. Аднак, на ўсе краіны, у якія былі накіраваны запыты, жадалі прызнаваць БНР, сярод іх РСФСР, Германскі ўрад перашкаджаў развіццю беларускай дзяржаўнасці да 1918 году, калі Германія паярпела паразу. Тады-ж, у 1918-м, былі замацаваныя дзяржаўныя сымбалі – бел-чырвона-белы сцяг і герб «Пагоня», а ў 1919-м быў напісаны марш «Мы выйдзем шчыльнымі радамі», які ў 1920 годзе стаў гімнам БНР. Дэлегацыя БНР вельмі жывава вандравала па Эўропе, дамагаючыся

прызнання. У межах гэтага яшчэ даводзілася змагацца з Польшчай, якая мела прэтэнзыі на зямлю і вайсковыя прызы.

Абвяшчэнне 1 студзеня 1919 года БССР стваральнікі БНР успрынілі як перамогу іх справы. У часы наступных перапрацовак тэртыярыяльнага характару (ЛітБел, пераход некаторых губерняў да РСФСР) БНР заставалася адзінай арганізацыяй, якая абараняла інтерэсы Беларусі на міжнароднай арэне.

Сённяня трэба задумацца над тым, што ж перашкаджае станаўленню беларускай дзяржаўнасці. Няма-ж гэрманскіх перашкодаў... На мой погляд, ключ вырашэння праблемы дня сёнянняшняга скаваны ў гісторыі. Наша мінулае адкажа, якім чынам вырашыць праблему, калі да яго съядома зварнуцца і па-добрачу.

МІЛАНА НОВІКАВА

Хто каго вучыў?

Заканчэнне. Пачатак у №№
51-57

Пра стан беларускай мовы ў БССР можна прывесці масу прыкладаў з кнігі Алена Бембеля, які правёў у Беларусі не адно інтэрвю з людзмі розных прафесіяў і рознага веку. Сабраныя адказы, каментары і выказванні былі выдадзеныя кніжкай ("Родная мова ё малярна-эстэтычны прагрэс", Лёндан 1985 г.). Ва ўступе да кнігі "Ад выдаўцоў" чытаем: "Гэтая праца, якая, як відаць зе зьместу, стваралася ў Беларусі ў 1979-1981 гг., не зьяўляецца тым, што звычайна завецца "самвыдатам", г. зн. падпольным выданнем у СССР. Складальнік меў надзею выдаць яе легальна, і толькі тады, калі яе "зарубілі", яна пачала распаўсюджвацца прыватна ў машынапіснай форме". Гэты "машинапіс" патрапіў у Англію, дзе быў выдадзены Згуртаваннем Беларуса ў Вялікабрытаніі кніжкай-фатакопіяй на 242 старонкі. Калі чытаеш гэту кніжку, паміма волі пачынае балець сэрца за сваю родную мову ѹ краіну пад маскоўскай дамінацыяй. Усе выказванні аптычных нельга згадаць у гэтым артыкуле, але падамо, што сказаў адзін гісторык са Смаленшчыны:

"Як магло стацца, што замест таго, каб быць гаспадыняю ва ўласным доме, - Ты ператварылася ѹ служанку ці нават у нялюбае брыдкае дзіцё, лёсам якога перасталі ня толькі цікавіцца, але і кіп'яць як родныя, так і чужыя?

Чаму так сталася? Ці гэта

кара Божая за нашу съціпласьць і лагоднасць, за тое, што ніколі чужога мы не захапілі, недзе нічых правоў не пагвалцілі, самабытнасці другіх народаў не зынявали? Ці мо такім чынам расплачваємся за нашу гасціннасць і адкрытае сэрца, за цярпіцасць (талеранцыйнасць) да адметнасці чужых думак і паводзінаў? Чаму?

Чаму мацнейшыя так хутка і бессаромна выкарыстоўваюць нашу часовую кволасць? Чаму на Цябе, Мова, першы замах? Ці тэя, хто хацеў-бы нас праглынуць цалкам, робяць гэта съядома ці інтуітыўна, пачаўшы менавіта зь Цябе?"

Некалькі гэтых характэрных, поўных жалу выказванняў яскрава сведчаць, у якім крытычным становішчы знаходзіцца Беларуская мова ў Беларусі. Шмат хто стаіць у яе абароне. Жадае чуць яе ѹ карыстацца ёю ѹ штодзённым жыцьці. Але хацець, гэта яшчэ мала, трэба нешта рабіць. Малады хлопец-студэнт БДУ скажаў: "Будзе я так, як хоча гісторыя... Будзе так - як мы зробім!" І трэба так зрабіць, каб у сваёй краіне Беларусі беларуская мова ѹ культуры атрымалі сваё належнае месца ѹ грамадзка-палітычным і дзяржаўным жыцьці.

Аднак і сёньня ѹ сваёй незалежнай дзяржаве беларуская мова не атрымала права быць самастойнай нацыянальнай мовай у адміністрацыйным, наўковым і дзяржаўным жыцьці. Ад яе забралі права гаспадара ѹ давялі яе да крытычнага стану.

Ёсьць гэта характэрны прыклад векавой палітычнай і культурнай пагарды да беларускага народу і ягонай мовы.

Апошнім часам і ў ангельскай прэсе можна спаткаць выказваньні пра Беларусь, што яна ніколі ня мела свае дзяржаўной незалежнасці і толькі апошнімі стагодзьдзямі пачала аббуджацца беларуская нацыянальная съядомасць і пісьменства. Такія выказванні зьяўляюцца памылковымі. Беларусь мела сваю дзяржаўную незалежнасць і ейнай мовай і пісьмом карысталася канцылярыя Вялікага княства Літоўскага. Аднак, як мы бачым вышэй, нашыя суседзі з Захаду і Усходу забаранялі ўжываць беларускую мову, пісьменнасць, закрывалі беларускія школы, замянялі іх сваімі, а беларусаў не прызнавалі за народ.

Нават у сёньняшній незалежнай Беларусі ейная мова, школьніцтва ды культура знаходзяцца пад перасьлем. Усюды дамінуе расейская мова, а гэта таму, што Беларусью кіруюць тыя самыя расейскія акупанты, што акупавалі яе раней, і свае мясцовыя рэнегаты, якія гатовыя служыць парабкам кожнаму. І тут нямалая віна самых беларусаў, што ня сталі ѹ абароне свае мовы, а паддаліся чужым і варожым упльвам.

Апошнімі гадамі ў беларускай незалежнай прэсе можна пачуць галасы наконт беларускай асветы, мовы і прэсы. Газэты, якія мелі выходзіць па-беларуску, выходзяць па-руску, або як

двуҳмоўныя. Іншым беларускім выданьня пагражает закрыцьцёу сувязі з нястачаю фінансавых сродкаў або варожасці да іх мясцовых уладаў і цензуры.

Прасачыўшы пройдзены народам шлях свайго самавызначэння ў суворы й складаны час, калі царскі, польскі ды савецкі ўрады ўзмацнялі русыфікацыю й палянізацыю ды забаранілі родную мову, таленавітаяй мужнія барацьбіты народнай справы глыбока разумелі гістарычную задачу. Наражаючы сваё жыцьцё, яны закладалі падмурак нацыянальнай культуры, зрабіліся прапаведнікамі беларускай мовы, літаратуры, фальклёру, традыцій й так змагаліся за свае элемэнтарныя права. Сюды, у першы час, трэба аднесці "нашаніцца". Яны былі й засталіся як гарачыя патрыёты на толькі ў Беларусі, але і ў сыбірскіх паселішчах, і на выгнанні за мяжою, дзе ніколі не забылі свае Бацькаўшчыны - Беларусі й роднай мовы.

Як бачым, беларуская мова прайшла свой складаны й цярністы шлях разъвіцца. Ейная гісторыя звязаная з беларускім народам, як нацыянальны пакашчык. Жыве мова - жыве народ. Як пісаў Янка Купала:

**Бясьсьмертнае слова ты,
роднае слова!**

**Ты крыйды, няправуды
змагло;**
**Хоць гналі цябе, накладалі
аковы,**
**Дый дарма: жывеш, як
жыло!**

ЮРЫ ВЕСЯЛКОЎСКИ

Шлях да Катынскага лесу

Працяг са стар. 4
малітвы. Даведаўшыся аб этым, бальшавікі суроўа забаранілі палонным усялякія "публічныя" рэлігійныя выступленні, паграхаючы суроўымі карамі непаслухмяным духоўным. Але дарма. У бараках усё-ж такі крадкам адбываліся супольныя малітвы, а каб які прадстаўнік "улады" не зайшоў зынняцку на гэтку малітву і не злавіў вернікаў на гарачым учынку, звычайна пры дзвіярах бараку выстаўляліся адмысловыя вартайнікі...
**Удзень – пішуць, унаучы –
хапаюць...**

Ад першых-жы тыдняў нашага

бытавання ѹ лягеры, камандатура пачала бясконца съпісванине з нас біяграфіяў... Бадай штодня клікалі то тых, то геных з нас у канцылярыю, дзе гадзінамі дапытваліся пра найдрабнейшыя факты з нашага жыцьця. Абавязковым пытаньнем было: што кожны з нас хацеў-бы, каб з'ім зрабілі бальшавікі? Бадай усе з нас адказвалі, што хацелі-б, каб бальшавіцкія ўлады перадалі іх пад апеку якой-небудзь нэутральнае дзяржавы. Уяўляю сабе, што зло съмляліся з нас бальшавікі, ветліва ўпісваючы гэтае нашае пажаданьне ѹ свае несаночоныя съпісы...

Чорнай зморай вісела таксама над намі паўз увесь час нашага бытавання ѹ лягеры і таямнічае ўнікненне то таго, то гэтага з нас. Як мы даведаліся, іх забіралі начамі й вывозілі з лягера ѹ няведамым кірунку. Якая сыштэма кіравала бальшавікамі ѹ выбары ахвяраў - цяжка было нам арыентавацца, бо энкавэздыстыя бралі людзей і розных чынаў, і рознага веку, і рознага паходжання... На гэтую тэму кружылі сярод нас розныя плёткі й домыслы.

Пазыней, калі гэткі самы лёс падтрымкі і мяне, - я даведаўся, што афіцэры гэтыя вывозіліся ѹ турмы, дзе НКВД намагалася выцягнуць з іх на допытах весткі, якія яго з пэўных поглядаў асабліва цікавілі.

Працяг будзе

Аляхновіч з плястыку

9 сакавіка быў юбілей аднаго з славутых беларускіх драматураў і пісьменьнікаў Францішка Аляхновіча – чалавека, які стаяў ля вытоку беларускага тэатру і перажыў сталінскія лягеры. Але ў дзень яго 125-годзідзя не было анікіх вялікіх урачыстасцяў. З чаго так сталася, дзе сапраўднае месца пахавання беларускага творцы і чаму ў родным горадзе яму паставілі помнік з плястыку?

Францішак Аляхновіч прывала ўпісаў сваё імя ў беларускую гісторыю. Менавіта ён стварыў амаль сто год таму першы беларускі тэатр, потым заснаваў "Таварыства беларускай школы". Ягоныя нататкі пра

знаходжанье ў савецкіх лягерах "У кіпцюрох ГПУ" зьявіліся за 25 год да "Архіпэлагу ГУЛАГУ" Салжаніцына і ў момант былі перакладзеныя на расейскую, польскую, украінскую і нават італьянскую і партугальскую мовы. Абставіны яго съмерці дагэтуль застаюцца невядомымі – пісьменніка знайшли ў ягонаі віленскай кватэры з прастэрэней галавой.

Ніякіх урачыстасцяў з нагоды юбілею драматура ў Беларусі не праводзілі ні афіцыйныя ўлады, ні незалежны Саюз беларускіх пісьменнікаў. У пляне беларускага Міністэрства культуры на сакавік няма аніводнай імпрэзы, прысьвечанай стваральніку першага беларускага тэатру.

Саюз беларускіх пісьменнікаў таксама анікіх урачыстасцяў з нагоды юбілею Аляхновіча не праводзіў. Прауда, з аўктыўных прычынаў, - тлумачыць намеснік старшыні саюзу Эдуард Акулін.

- Не на Аляхновіча забыліся, забыліся на наш Саюз, а хочуць, каб нейкая справа работася. Вось нядаўна было 100 год дзіцячаму пісьменніку Шушкевічу, таксама пыталіся, ці будзем нешта ладзіць з гэтай нагоды. Калі б у нас быў хоць пакойчык у дому літаратара і даступ да актавай залі, мы намагаліся ладзіць вечарыны, а зараз такой магчымасці няма.

Жыццё Аляхновіча неад'емна было звязана з Вільню – тут ён нарадзіўся, працаў і тут памёр. Ён быў пахаваны з урачыстасцяй на пратэстанцкіх могілках. Цяпер гэта вуліца Каліноўскага, а на месцы тых могілак знаходзіцца палац шлюбоў і парк. У 50-х гадах камуністы тыя могілкі зруйнавалі і ахвотных перазахаваць цела беларускага драматура папросту не знайшлося.

- Ніхто не мог узяцца за перазахаванье.

8 сакавіка 1928 г. у Празе памёр вялікі сын беларускага народу, выдатны беларускі палітычны дзеяч, гісторык, драматург, прэзыдэнт Рады Беларуское Народнае Рэспублікі, Пётра Крэчэўскі.

Ён нарадзіўся 7 жніўня 1879 г. у в. Дубна каля Мастоў. Скончыўшы Віленскую настаўніцкую сэмінарыю, перад Першай сусветнай вайной пасыпей панаставіцца ў Беластоцкім і Ваўкавыскім паветах. Пасля Лютаўская рэвалюцыі 1917 г. Пётра Крэчэўскі далучыўся да Беларускай Сацыялістычнай Грамады. Будучы прэзыдэнт Рады БНР заўжды выступаў за ўтварэнне самастойнай беларускай рэспублікі. Ен брай удзел ва Усебеларускім Зьездзе ў 1917 г., уваходзіў у яго Выканайчы камітэт. У лютым – сакавіку 1918 г. Крэчэўскі ўдзельнічаў у абвяшчэнні БНР і яе незалежнасці ад Расеі. У каstryчніку 1918 г. стаў Сакратаром Рады БНР. У ліпені 1919 г. на чале Надзвычайнага прадстаўніцтва БНР П.Крэчэўскі прыбыў у Каўнас, дзе вёў перамовы з прадстаўнікамі ўрада Літвы, падчас якіх дамагаўся афіцыйнага прызнання літоўскім урадам Незалежнасці БНР у яе этнографічных межах. У сьнежні 1921 г. як прадстаўнік Беларусі Пётра Крэчэўскі ўваходзіў у склад Рады Саюза народаў Усходняй Эўропы. З 1923 г. ён вымушаны быў жыць на эміграцыі – у Празе. У 1924 г. Крэчэўскі накіраваў два мемарандумы ў Лігу нацый, у якіх патрабаваў прызнаць Незалежнасць Беларусі ў яе этнічных межах. Прэзыдэнт Рады БНР падтрымліваў сувязь з беларускімі грамадскімі і культурнымі арганізацыямі ў Празе, дабіўся ад урада Чэхаславакіі аказання матэрыяльнай падтрымкі беларускім студэнтам. П.Крэчэўскі памёр 8 сакавіка 1928 г. і быў пахаваны на Альшанскіх могілках у Празе.

Сям'я яго ўжо выехала ў Польшчу, беларуская інтэлігенцыя была вынішчаная пад корань, а сярод тых, хто застаўся, панаваў страх. Таму Францішак Аляхновіч застаўся там, і менавіта таму 9 сакавіка мы пачынаем урачыстасці з таго месца, - распавяла дырэкторка віленскага музея імя Івана Луцкевіча Людвіка Кардзіс, адна з завадатаў акцыі па ўшанаваньні памяці Аляхновіча.

. З пачаткам беларускага адраджэння на-прыканцы 80-х, калі ізноў пачалі згадваць пра Аляхновіча і ставіць яго п'есы, з ініцыятывы "Таварыства беларускай культуры ў Літве" было зладжана перазахаванье і паставлены помнік на могілках Росы ў 1992 годзе. Прауда, помнік быў зроблены з плястыку, а перазахаванье мела сымбалічны характар. На іншае грошай проста не хапіла. Тлумачыць Людвіка Кардзіс:

– Старэйшыя віленчукі паказалі прыкладнае месца яго пахавання. Як звычайна бывае – пагрэшнасцьмагла складаць да некалькіх мэтраў. Калі рабіць сапраўднае перазахаванье, то неабходна правесці ўсялякія аналізы, каб установіць, што гэта была асоба Францішка Аляхновіча. Гэта каштует немалых грошай. Таму проста ўзялі з таго месца зямлі і перанеслы яе на могілкі Росы.

Аўтар той самай плястыкавай мадэлі помніка Францішку Аляхновічу, якая дагэтуль стаіць на могілках Росы – вядомы віленскі мастак і скульптар Эдуард Падбярэзскі. Працу ён выканаў абсалютна бясплатна, прычым намаляваў адразу два праекты помніка. Тады меркавалі зрабіць надмагільле альбо з мармуру, або з бронзы, альбо з чорнага каменя.

- На першым праекте фігура Аляхновіча – сядзячая, на другім – бюст напалову. Але архітэктар, які выдаваў рашэнні адносна помнікаў на могілках Роса, першы варыяント забракаваў. Вось мадэль другога варыянту мы й паставілі.

Аўтар помніку Аляхновічу кажа, што гэта плястыкавая мадэль можа прастаяць яшчэ дўгага. Але калі знойдзіцца сродкі, то паставіць сапраўдны каменны помнік не складзе праблемы. Паводле падлікаў скульптара, трэба ля 35 000 літаў, гэта недзе 15 500 долараў.

- Няма за што брацца. Гэта анікай творчасць нават не вымагае. Проста трэба зняць гэтую мадэль, завезьці да майстраў. Яны зробяць копію адзін да аднаго – і помнік гатовы.

Беларусы Вільні ўжо распачалі збор сродкаў на помнік Францішку Аляхновічу й спадзяюцца, што гэтая акцыя знойдзе водгук і ў іншых. А 9 сакавіка ў Вільні, у 125-ты дзень нараджэння беларускага драматура, усе неабязякавыя сабраліся ў гадзіну дні - спачатку на быльх пратэстанцкіх могілках на вуліцы Каліноўскага, а потым усклалі кветкі на могілках Росы да таго самага помніку з плястыку.

СЯРГЕЙ БУДКІН,
www.racyja.com

2008 год - год юбілейны.
Сёлета спаўняеца 170
гадоў правадыру Студзень-
скага паўстання Кастусю
Каліноўскуму і 145 - ягонай
справе. Тагачасным падзеям
прысьвечены верш Алега
Мінкіна. Гэты верш напісаны
не на падставе паэтычнай
фантазіі. Ён нарадзіўся з
рэальных устамінаў аднаго з
удзельнікаў паўстання.
Так было.

Гронкі каліны

У веснавым гушчарніку
Пад вёскай Вялікі Кут
Б'еца з атрадам
карнікаў
Збройны паўстанцаў
гурт.

Калі-ж адгрымелі
выстралы,
У дыме парахавым
Палкоўнік Ўрублеўскі
выстрай
Тых, хто застаўся жывы.

I квіцені гронкі
дужняны
З каліны, што побач
расла,
Паўстанцам, сябрам
параненым,
Замест медалёў раздаў.

I, прыкалоўшы апошнюю
Гронку, так гаварыў:
“Больш шчодра адзначыць
кожнага
Вольны наш Край,
сябры!”

• • • • •

Дзе тая каліна ломкая?
На ўзвесці якім
цвіце?
Дзе тым героям помнікі?
Дзе іх магілы?
Дзе?

ШЛЯХІ ТАЛЕНТУ

У будынку Саюза
пісьменнікаў Літвы ёсьць
маленькая кавярня, якая за-
веца “Суокальбіс”, што ў
перакладзе значыць “Хаўрус”.
Тут збораецца разнастайная
літоўская багема: пісьменнікі,
музыкі, паэты й аматары іх пас-
лухаць. Менавіта тут я і сустэр-
ла знакамітага і таленавітага
музыку Аляксандра Ісакава.

Біяграфічная даведка:
Аляксандар Ісакаў – арганіст,
кампазітар, майстру арганаў.
Нарадзіўся ў 1972 годзе ў сям'і
музыкаў. У 1989 годзе скончыў
Мастацкі і Музычны Ліцэй у
Менску па спэцыяльнасці
“піяніст” і ў 1994 годзе атрымаў
дыплём Рыскай кансерваторыі
на клясе “арган”. Першы
арганны канцэрт ён зладзіў
у 1988 годзе ў саборы Св. Ев.
Софіі ў Палацку. Аляксандар
Ісакаў – ляўрэат міжнародных
конкурсаў арганістаў у
Белградзе (Югаславія) 1992 г.,
Рызе (Германія) 1993 г., Дрэздене
(Германія) і ў Хельсінках
(Фінляндія) 1994 г.

- Аляксандар, як і дзе
распачаўся твой прафесійны
шлях?

- Я скончыў Парнат
(Мастацкі і Музычны ліцэй у
Менску – Рэд.) у 1989 па клясе
фартэп'яна – скончыў ў вялікім
складанасцямі, бо да 8 клясы
мяне не пускалі займацца на
раялі, фактычна, калі-б не мой
дзед ветэран Вялікай Айчыннай,
я так і застаўся-б невукам... Ён
дайшоў да міністра са скаргай,
што крываўся ягона гуноўка.

- Па якой прычыне, ты
лічыш, табе не дазвалілі зай-
мацца са спэциструмантам?

- Мяне лічылі абібокам і
бездарам... Але-ж я ўсё-роўна
удзячны Парнату.

- Цікава, за што?

- За тое, што менавіта там я
навучыўся не звяртаць увагу,

калі цябе лаюць – гэта па-першае.
Па-другое, за тое, што там ты
вучылся ствараць і навучацца
самастойна.

- Хто яшчэ з тваіх
аднакурснікаў стаў
знакамітасцю?

- На жаль, амаль ніхто з майго
выпуску зь Менску не працуе
па спэцыяльнасці. Ну ведаеш,
дзяўчынкі панараджалі, а хлоп-
цам гроши патрэбны...

- Першы сольны канцэрт ты
даў даволі рана, ў 15 год – як
гэта атрымалася?

- У Менску ў мяне быў вы-
кладчык Алег Янчанка, якраз ён і
сарганізаваў мой першы канцэрт,
калі я быў у восьмай клясе... 9
сакавіка гэта было – у гэтым ме-
сяцы адзначаю 20 год канцэртнай
дзейнасці!

- Віншую! Каго ты лічыш за
свайго мэнтара?

- Мае любімую педагогі –
гэта Яўгенія Лісіцына з Латвіі,
менавіта ў яе я атрымаў вышэй-
шую адукацыю, і Алег Янчанка
– ён памёр ў 2002 годзе, пра яго
я шмат магу што распавесці, ён
вялікі майстру! Ягоны съветлай
памяці прысьвечены мой альбом,
які я запісаў у касыцёле Святога
сямейства ў Калінінградзе. Арган
у гэтым касыцёле адрастайраваў
сам майстру і мой настаўнік Алег
Янчанка.

- Колькі год ты ўжо жывеш
у Вільні?

- 9 амаль што!

- Як ты атрымаў літоўскае
грамадзянства, калі не са-
крэт?

- А! Цікавае пытанье! Мне
грамадзянства даў сам прэзыдэнт
Літвы Валдас Адамкус. 9 сакавіка 1999 года я быў узнага-
роджаны спэцыяльнай прэміяй за
захаваны гістарычных помнікаў
і канцэртную дзейнасць, адначасова
атрымаў дазвол на сталае
жыццё ў гэтай краіне.

- За захаваныне помнікаў?

- Так! Я адрастайраваў ар-

ганы ў Друскеніках, Рокішках,
Еўнасе, Кедайнях, Анікшчах і
гэта далей.

- Якія пляны на будучы-
нью?

- У Віцебскай фільгармонії
пабудавалі новы арган - 11
сакавіка я буду першы замежны
музыкі, які на ім зіграе. Яшчэ
кожны год я граю з сымфанічным
аркестрам на раялі, гэта маё хобі
(усыміхаецца). У сакавіку гэтага
года я пляну сумесны канцэрт
са знакамітым аркестрам св.
Хрыстафора пад кірауніцтвам
дырыжора Донатаса Каткуса ў
бажніцы св. Катарыны ў Вільні.

Пасля размовы маэстра
Аляксандар Ісакаў прысёў да
раяля, паправіў фрызуру, і ўсе
наведвальнікі кавярні прыціхлі
– з-пад ягоных рук палілася
неверагодна прыгожая му-
зыка Рахманіна, Моцарта,
Шапэна і яшчэ нейкія амаль
знаёмныя эцюды... Стваралася
уражанье, што ты знаходзішся
на клясычным канцэрце. Ілюзія
узымацевалася, калі публіка па-
чала аплодіраваць стоячы і
крычаць: «Брава! Маэстра! Біс!».
А мне зрабілася крываўна, што на
Беларусі талентаў не прызнаюць,
што беларусы могуць паслуhabаць
маэстра раз на год у якасці
замежнага музыкі, што шмат
касіцёлаў па Беларусі так і за-
стануцца са зруйнаванымі яшчэ
за савецкім часам арганамі і што
колкі яшчэ іх там... разгубленых,
нівыслуханых талентаў, у якіх не
было дзеда-вэтэрана, каб пад-
трымайць у цяжкую хвіліну.

НИКА ВЫГОУСКАЯ

РУНЬ

Беларуская
газета
у Вільні

Gudų laikraštis Vilniuje

Выдаецца з 1997 году
Выходзіць адзін раз у месяц
Выдавец: Віленскі цэнтр грамадзкіх
ініцыятивы «Дэмакратыя для
Беларусі»

Адрас рэдакцыі:
LT-10323 Vilnius-55, Smelio 23-26
Телефоны: (+ 370 5) 261 62 24,
(+ 370) 604 62591

e-mail: hazetarun@gmail.com
Алег Мінкін – літаратурны рэдактар
Сяргек Гаўрыленка – рэдактар
Павал Саўчанка – сакратар
Наклад 500

Адрас для допісаў:
«Рунь», LT-10323 Vilnius-55,
Smelio 23-26, Lietuva – Lithuania

Умовы падпіскі на газэту

Жыхары Літвы (дый жы-
хары іншых краінаў падчас
прабывання ў Вільні) могуць
падпісацца ў сакратара газэ-
ты Паўла Саўчанкі (т: 261 62
24). Для жыхароў Літвы кошт
падпіскі на год – **LTL 30,00**.

Жыхары Беларусі могуць
падпісацца на газэту, даслаўшы
ліст на адрес рэдакцыі. Кошт
падпіскі на год – сума ў бел.
рублях, эквівалентная **USD
10,00**.

Падпішчыкі з іншых
краінаў могуць падпісацца,
даслаўшы на адрес рэдакцыі
імянны чэк сакратару газэ-
ты Паўлу Саўчанку (**Pavel
Savchenko**). Кошт падпіскі на
год – **USD 30,00 (EUR 25,00)**.